

Psychologie výchovy a vzdělávání

Učení z textu

Úvodem

- Čtení není záležitost „první třídy a dále“
 - Pregramotnost (emergentní gramotnost)
 - (*Gavora, Krčmaříková, 1998; Owen, Pumfrey, 1995*)
 - Děti ví, čtením se získávají informace
 - Děti ví, že text se skládá z určitých částí („písmenka“)
 - Děti ví, že se čte zleva doprava a shora dolů
 - Hyperlexie
 - Čtení vs. učení z textu (*Průcha; Gavora*)

Učení z textu

- Pedagogický text, didaktický text
 - Verbální složka
 - Teoreticky rozpracováno téměř 100 let
 - (Průcha, Gavora, Michovský)
 - viz např. http://www.magtypo.cz/buxus/generate_page.php?page_id=299&buxus_typo=0a059f35ad1f64347aba15cf928cef2b
 - Neverbální (obrazová) složka
 - viz přednáška učení z obrazového materiálu

Práce s textem

- V předškolním věku verbální a neverbální složka **propojeny**
- V průběhu školní docházky se verbální a neverbální složka postupně **oddělují**
 - Výklad; interakce s učitelem (*autentický dialog*)
 - **Text učebnice** (*fiktivní dialog*)
 - výuka čtení je systematická
 - (gramotnost; funkční gramotnost)
 - **Obrazový materiál** – viz přednáška

Determinanty učení z textu (dle Průcha, 1987)

Text

- Poznatková struktura
- Jazyková struktura
- Stimulační charakteristiky
- Komunikační charakteristiky
- Regulační charakteristiky

Učící se člověk

- Kognitivní kompetence
- Jazyková kompetence
- Motivace a zájmy
- Komunikační podmínky
- Autoregulační kompetence

Didaktický, pedagogický text

- Text plnící didaktickou (pedagogickou funkci)
 - Přirozený i symbolický jazyk
 - Verbální či verbálně-obrazové informace
 - Primárně určen pro (samo)vzdělávání
 - *(učebnice, cvičebnice, sbírky úloh, pracovní sešity atp.)*
- Konkrétní příklad: **učebnice**
 - Navíc:
 - **Funkce:**
 - informační, systemizační, koordinační, transformační, integrační, zpětnovazební...
 - **Složky:**
 - poznatkové, jazykové, stimulační, komunikační a regulační
 - **Vlastnosti:**
 - intencionálnost, regulativnost, obtížnost

Typy učení z textu jsou ovlivněny:

- Cíli žáka
- Podmínkami učení
- Charakteristikami žáka
- Charakteristikami textu
- Způsoby zkoušení a hodnocení výkonu žáka

=> **Pojetí učení z textu** (např. Morton):

- Kvantitativní získávání znalostí
- Učení nazpaměť
- Získávání faktů, metod do budoucna
- Objevování abstraktního smyslu
- Interpretování naučeného

Kognitivní procesy

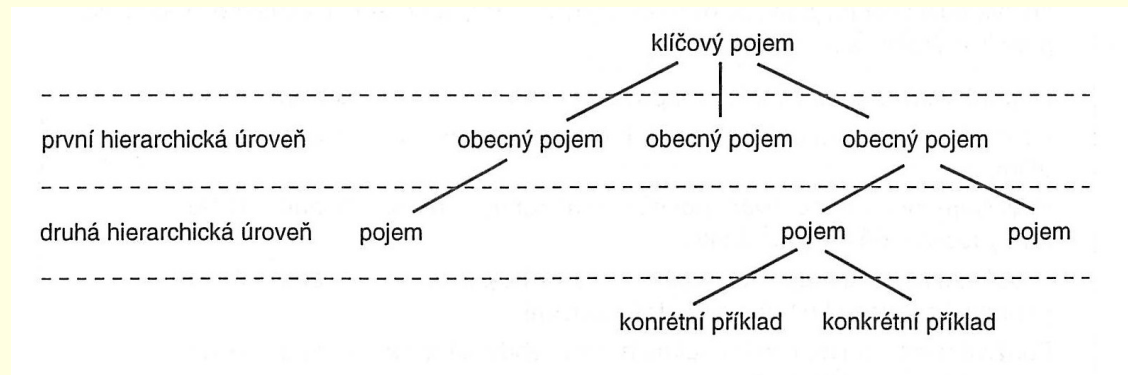
- Recepce textu
- Motivace
 - Poznávací potřeby
 - Sociální potřeby
 - Výkonové potřeby
 - (podoba textu – rozsah, vzhled, přehlednost, čtivost...)
- Percepce textu
- Porozumění
 - Elaborace, inference, zapamatování

Teorie učení z textu (Průcha)

■ Zaměřují se:

■ Poznatková struktura textu nebo kognitivní procesy

- **Strukturně-logické teorie** – vztahy mezi pojmy

- **Sémantické teorie** – sémantické jednotky a jejich vztahy
- **Informační teorie textu** – sémantické, pragmatické informace
- **Teorie propozic** – (pojem), propozice, soubor propozic, textová báze

Text - vlastnosti

- **Intencionálnost** – komunikační záměr
- **Čtivost** – srozumitelnost
- **Obtížnost** – různě def. Průcha, Nestelerová, Pluskal – syntaktická obtížnost (průměrná délka vět a počet sloves); pojmová obtížnost (běžné vs. faktografické pojmy)
- **Kohezivnost** – soudržnost (Gavora)
- **Koherentnost** – tematická spojitost
- **Intertextovost** – vztah k žákovým znalostem a dalším textům
- **Regulativnost**

Čtivost (srozumitelnost), obtížnost

dle Průchy 1986 (s. 54; ad.) komunikační charakteristika (komunikace s určitými příjemci)

chápána jako objektivní vlastnost (Průcha, Mistrík, Petřková aj.)

„náhodné“ vzorky 100 slov z textu

$$R=50-(D_s \cdot D_v)/I_o$$

D_s – průměrná délka věty (*příznak složitosti*)

D_v – průměrná délka slov v počtu slabik (*pojmová zatíženost*)

I_o – index opakování (*lexikální bohatost textu*)

nejsnažší 40-50 bodů, nejobtížnější 0-10 bodů

Doplňováno o frekvenční analýzu

Tab. čtivost různých druhů textů (Petřková, 1992, s. 59)

Autor	Druh textu	D_s	I_o	D_v	R
Hrabal	monografie	2,50	1,87	17,65	26,40
Homola	skriptum	2,56	1,62	16,60	23,80
Brichcín	učebnice	2,69	1,64	23,07	12,17

Regulativnost

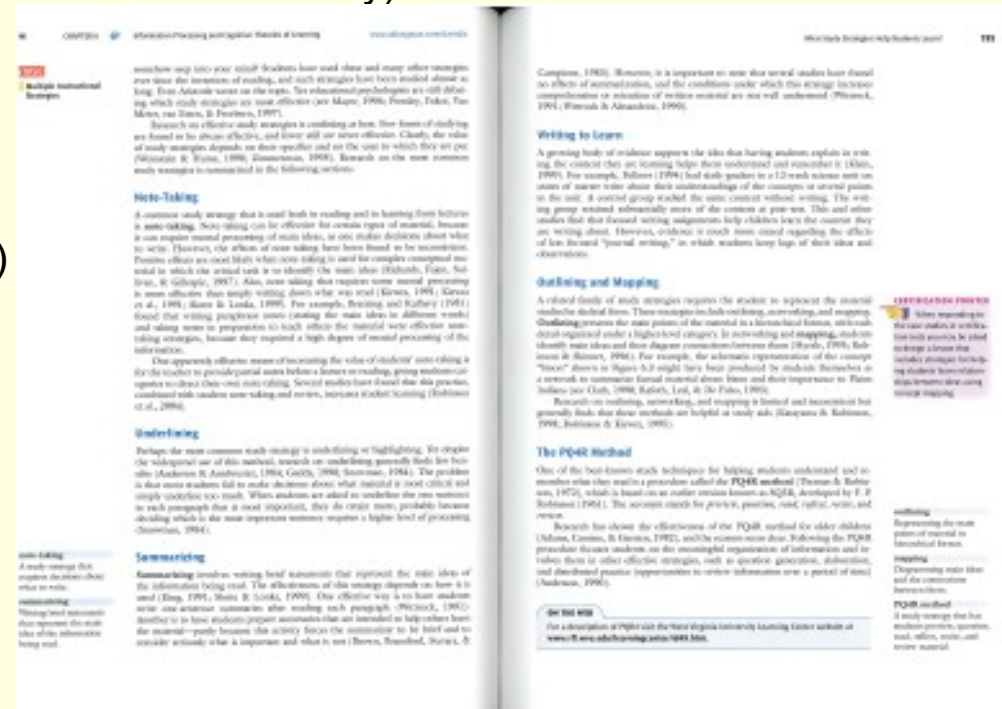
„aparát řídicí učení“; Průcha

Verbální

- předmluva (úvod)
- návod k práci s učebnicí
- celková stimulace
- stimulace detailní (v lekci)
- otázky a úkoly za lekcí
- otázky a úkoly za tématy
- otázky a úkoly k ročníku
- otázky a úkoly k předchozímu ročníku
- instrukce k úkolům obecnější povahy (pokusy, pozorování)
- náměty pro mimoškolní činnost
- explicitní vyjádření cílů učiva
- sebehodnocení pro žáky (testy, cvičení)
- výsledky úkolů a cvičení (správná řešení)
- odkazy na jiné zdroje informací

Obrazové

- grafické symboly vyjadřující různé části textu
- užití zvláštní barvy pro určité části textu
- užití zvláštního písma pro určité části textu (tučné, kurzíva...)
- využití předsádky (schémata, tabulky)

Diagnostika učení z textu

- **Vycházející přímo z žákovy práce s textem**
 - Pozorování; hlasité úvahy, produkty, selekce informací, doplňování informací
 - Uspořádání informací, kondenzování informací, strukturování informací; povolené pomůcky;
- **Diagnostika bez přímé práce s textem**
 - Didaktické testy
 - Použití znalostí v praxi

Nácvik učení z textu

- Součást metakurikula
- „Obecná schopnost učit se a získávat poznatky“ (Sagiřová)
 - **Nácvik konkrétních činností** (starší žáci):
 - vyhledání, propojení, vysvětlení, transformování, posouzení, použití, rozšíření
 - **Návodné otázky** (mladší žáci):
 - Jak zní hlavní tvrzení textu?
 - Čemu v textu nerozumíš? Co s tím budeš dělat? ;)